

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ
ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА

ПОГОДЖЕНО
на засіданні вченої ради
природничо-географічного факультету
Протокол № 7 від 27 лютого 2020 р..

Декан О.В. Гулай

Обговорено і затверджено
на засіданні кафедри географії та геоекології
Протокол № 6 від 24 січня 2020 р.

Зав. кафедри Л.Л. Семенюк

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ ЦДПУ

імені Володимира Винниченка
від « 23 » березня 2020 року № 43 –ун
Голова приймальної комісії

Ректор О.А. Семенюк

ПРОГРАМА ФАХОВОГО ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ

з географії

для осіб, які вступають на 1, 2 або 3 курс

денної / заочної форми навчання

на основі освітнього-кваліфікаційного рівня молодшого спеціаліста, або
ступеня (рівня бакалавра, або вищого ступеня (рівня) вищої освіти,
або якщо ступінь бакалавра або вищий ступінь здобувається не менше одного
року та виконується в повному обсязі індивідуальний навчальний план

для здобуття освітнього ступеня **“бакалавр”**

зі спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія)

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Фахове випробування з географії – форма вступного випробування для вступу на основі здобутого ступеня вищої освіти або освітньо-кваліфікаційного рівня молодшого спеціаліста/спеціаліста (або такого, що здобувається), яка передбачає перевірку здатності до опанування освітньо-професійної програми «Середня освіта (Географія)» бакалаврського рівня вищої освіти на основі здобутих раніше компетентностей.

Програма фахового вступного випробування з географії складена для абітурієнтів, які вступають на 1, 2, або 3 курс денної чи заочної форми навчання на основі освітнього-кваліфікаційного рівня молодшого спеціаліста, або ступеня (рівня бакалавра, або вищого ступеня (рівня) вищої освіти, або якщо ступінь бакалавра або вищий ступінь здобувається не менше одного року та виконується в повному обсязі індивідуальний навчальний план для здобуття освітнього ступеня “бакалавр” зі спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія).

Програма складається з «Пояснювальної записки», «Змісту програми», «Критеріїв оцінювання», «Рекомендованої літератури».

Основним **завданням** фахового вступного випробування з географії є з'ясування рівня знань абітурієнтами загальних закономірностей організації, функціонування й розвитку природних і економіко-соціальних просторових геосистем глобального, регіонального і локального масштабу, рівня володіння абітурієнтами географічною термінологією; розуміння значимості географічних знань для господарської та освітньо-виховної діяльності; глибини розуміння закономірностей поширення процесів, явищ і об'єктів ландшафтної оболонки Землі у просторі; здатність абітурієнтів до грамотного, логічного та структурованого викладу інформації; уміння аргументовано доводити свою точку зору.

Фахове вступне випробування з географії проводиться у **формі письмового іспиту** за білетами.

Структура екзаменаційного білета (характер і кількість завдань): Екзаменаційний пакет містить 30 білетів. Завдання білетів є рівнозначними за обсягом та складністю. Кожен білет складається з трьох теоретичних питань, які передбачають контроль знань з основних блоків програми вступного випробування.

Структура екзаменаційної оцінки: Відповіді абітурієнтів оцінюються за 100-бальною шкалою за кожне з завдань. Загальна оцінка дорівнює середній арифметичній оцінок за відповіді кожного із завдань білету.

Мінімальна позитивна оцінка фахового вступного випробування складає **60 балів**. Особи, які отримали за фахове вступне випробування менше ніж 60 балів, позбавляються права участі в конкурсі за спеціальністю.

Час, який відводиться на виконання завдань: **90 хвилин (1,5 астрономічних годин)**.

2. . ЗМІСТ ПРОГРАМИ

2.1. Загальний огляд Землі

План місцевості. Поняття про план місцевості. Горизонт. Сторони горизонту. Способи орієнтування на місцевості. Уміння користуватися компасом. Азимут. Масштаб та його види. Абсолютна і відносна висоти точок місцевості. Використання планів у практичній діяльності людей.

Географічна карта. Поняття про географічну карту. Основні відмінності географічної карти від плану місцевості. Типи карт. Вимірювання відстаней по карті за допомогою масштабу. Уміння по карті виміряти довжину річки, визначити висоту гір, глибину океанів і морів. Особливості картографічного зображення. Неминучість спотворення на картах внаслідок кривизни Землі: елементарні поняття про характер цих спотворень (відстаней, напрямків і площ). Градусна сітка на карті та її елементи. Географічна широта і довгота. Окомірна зйомка місцевості.

Форма і рух Землі. Сонячна система та її будова. Характеристика планет земної групи.

Розвиток уявлень про форму Землі. Фізико-географічне значення форми землі. Розміри земної кулі. Добове обертання Землі. Місцевий, поясний і декретний час, лінія 2

зміни дат. Річний рух Землі та його наслідки. Тропіки і полярні кола.

Літосфера і рельєф. Внутрішня будова Землі. Поняття «літосфера». Типи земної кори. Процеси зовнішньої геодинаміки. Вивітрювання. Робота вітру. Робота текучих вод. Робота льодовиків. Внутрішні сили, що зумовлюють зміни земної кори. Вулкани та райони їх поширення. Землетруси та райони їх поширення. Поняття "рельєф". Типи рельєфу земної поверхні: рівнини, низовини, плоскогір'я, гори і нагір'я. Гори складчасті, брилові, складчасто-брилові. Поняття про річкову долину. Значення рельєфу в господарській діяльності людини. Мінерали і гірські породи, що складають земну кору. Надра та їх охорона.

Атмосфера. Поняття про атмосферу. Висота, межі і будова атмосфери. Загальна циркуляція атмосфери. Нагрівання атмосфери. Зміна температури повітря залежно від географічної широти, висоти над рівнем океану. Тиск атмосфери і його вимірювання. Вітри та їх походження. Бризи, мусони, пасати, циклони і антициклони. Водяна пара в атмосфері. Атмосферні опади та їх утворення. Розподіл опадів на поверхні земної кулі.

Вимірювання кількості опадів. Погода. Характеристика складових стану погоди. Спостереження за погодою. Значення вивчення погоди для господарства.

Клімат. Залежність клімату від географічної широти, близькості моря, морських течій, рельєфу і висоти місцевості. Значення клімату в господарській діяльності людини.

Гідросфера. Поняття про гідросферу. Світовий кругообіг води. Світовий океан та його частини: океани, моря, затоки і потоки. Особливості рельєфу дна Океану, характерні риси клімату океанів, основні морські течії, господарське освоєння океанів. Фізичні характеристики океанічних вод. Уміння визначати глибини на карті. Рух води в Світовому Океані. Морські течії. Господарське значення морів. Розчленованість берегової лінії. Підземні води. Джерела. Використання підземних вод і джерел. Річка та її частини. Живлення річок. Басейни і вододіли. Канали та водосховища. Використання річок у господарській діяльності людини. Озера, типи озерних улоговин та їх господарське використання. Болота та їх використання. Льодовики.

Біосфера. Поняття про біосферу. Походження і поширення життя на Землі. Рослинність суходолу та океану. Тваринний світ суходолу та океану. Вплив біосфери на інші оболонки. Вплив людини на біосферу.

Ландшафтна ("географічна") оболонка. Поняття про ландшафтну оболонку Землі. Загальні риси ландшафтної оболонки. Поняття про природний комплекс. Взаємодія рельєфу і клімату та їх вплив на ґрунти, рослинність, тваринний світ. Зміна природних комплексів під впливом господарської діяльності людей.

Фізико-географічний огляд частин світу та материків. Європа. Азія. Африка. Америка. Північна Америка. Південна Америка. Австралія. Антарктида. Тихий океан. Атлантичний океан. Індійський океан. Північний Льодовитий океан. Південний океан.

2. Географія України

2.1. Фізична географія України

Географічне положення. Предмет фізичної географії України. Оцінка вигідності фізико-географічного положення України. Географічне положення. Кордон. Дослідження території України. Джерела географічної інформації.

Рельєф, геологічна будова і корисні копалини. Основні риси рельєфу: низовини, височини, гори. Тектонічна будова і тектонічні структури. Особливості геологічної будови території України. Геоморфологічна будова і основні форми рельєфу. Закономірності поширення, характеристика і господарська оцінка надр України. Паливні корисні копалини. Рудні корисні копалини. Нерудні корисні копалини.

Клімат і кліматичні ресурси. Основні кліматотворні чинники. Загальні риси клімату. Типи повітряних мас. Розподіл температур повітря і опадів на території України. Основні кліматичні показники. Неприятливі погодні явища та їх наслідки. Енергетичні кліматичні ресурси. Прогноз погоди.

Внутрішні води. Загальні гідрографічні особливості території України.

Гідрологічний і гідрохімічний режими, флора і фауна. Поверхневі води, особливості їх формування й розподілу. Основні річки, річкові басейни. Канали. Озера і водосховища. Підземні води. Болота, їх типи і поширення. Водний баланс і водні ресурси України, способи їх раціонального використання і охорони.

Грунтовий покрив, земельні ресурси. Умови ґрунтоутворення. Основні генетичні типи ґрунтів, закономірності їх поширення. Господарське використання ґрунтів. Земельні ресурси. Охорона земельних ресурсів.

Рослинність і тваринний світ. Різноманітність видового складу, закономірності поширення рослинності. Рослинні компоненти лісів, степів, луків, боліт. Різноманітність видового складу тварин. Фауністичні комплекси лісової, лісостепової, степової зон, Українських Карпат, Кримських гір. Несприятливі фізико-географічні процеси і явища.

Природні комплекси і фізико-географічне районування. Умови розвитку і характерні риси природних комплексів. Розвиток ландшафтів України в антропогені. Зміни ландшафтів України за історичний час. Класифікація ландшафтів. Фізико-географічне районування України, його наукове і практичне значення. Природно-господарська характеристика природних зон України. Зона мішаних хвойно-широколистяних лісів. Лісостепова зона. Степова зона. Українські Карпати. Кримські гори. Природні комплекси морів, що омивають Україну, проблеми використання і охорони їхніх вод. Чорне море. Азовське море.

2.2. Економічна і соціальна географія України Економіко- і політико-географічне положення України. Економіко-географічне положення і його господарська оцінка. Сучасний адміністративний поділ. Геополітичні аспекти взаємодії з іншими державами.

Населення і трудові ресурси. Територіальні відмінності і чинники розміщення і густоти населення. Природні і екологічні умови життя населення та їхній вплив на основні показники його розміщення. Природний рух населення. Вікова і статева структура. Погіршення демографічної ситуації та шляхи розв'язання цієї проблеми. Типи міських поселень. Функції міст і міські агломерації. Сільське розселення та його територіальні відмінності. Демографічні проблеми сільського населення України, шляхи їх вирішення.

Трудові ресурси та їх розподіл за галузями господарства в регіонах. Раціональне використання трудових ресурсів. Безробіття і його географічні аспекти.

Формування господарського комплексу України та його структура. Поняття про господарство і національний господарський комплекс. Історія формування господарського комплексу. Основні риси галузевої структури господарства. Сучасні проблеми розвитку та територіальні організації.

Промисловість. Загальна характеристика і розміщення промисловості. Галузева структура, спеціалізація і основні міжгалузеві комплекси. Сучасні проблеми і перспективи розвитку та розміщення промисловості.

Паливно-енергетичний комплекс. Структура, місце і роль у господарському комплексі. Вугільна промисловість. Райони добування і використання вугілля. Проблеми і перспективи дальшого розвитку. Нафтова і газова промисловість. Основні райони нафто- і газо-видобутку. Перспективи розвитку нафтової та газової промисловості. Електроенергетика, її структура, розвиток і розміщення основних типів електростанцій. Екологічні проблеми розвитку паливно-енергетичного комплексу.

Металургійний комплекс. Структура, місце і роль у господарстві. Чинники розвитку і розміщення. Сировинна база та її розміщення. Проблеми і перспективи розвитку металургійного комплексу.

Хімічний комплекс. Значення, місце і роль комплексу. Сировинна база. Галузева структура хімічної промисловості. Географія окремих галузей хімічної промисловості. Проблеми і перспективи розвитку.

Лісопромисловий комплекс. Структура і значення. Лісове господарство (лісозаготівельна промисловість). Деревообробна промисловість. Целюлозно-паперова промисловість. Лісохімічна і гідролізна промисловість. Проблеми і перспективи розвитку лісопромислового комплексу.

Будівельний комплекс. Структура і значення. Чинники розвитку і розміщення. Сировинний комплекс.

Раціональне використання природних умов і природних ресурсів та їх охорона. Вплив господарської діяльності на природні умови і природні ресурси. Геооекоситуація в Україні. Види впливу на довкілля. Раціональне використання та охорона природних умов і природних ресурсів. Мінерально-сировинні ресурси. Кліматичні ресурси. Проблеми охорони природних систем Чорного та Азовського морів і водних ресурсів. Земельні ресурси та їх використання. Біотичні ресурси, їх раціональне використання та охорона. Рекреаційні ресурси. Природно-охоронні комплекси.

2.3. Економічна і соціальна географія світу

Сучасна політична карта світу. Етапи формування політичної карти світу. Типологія країн. Показники, що визначають рівень економічного розвитку країн. Форми правління й адміністративно-територіального устрою країн. Сучасна політична карта. Європа. Азія. Африка. Америка.

Географія світових природних ресурсів. Світові природні ресурси. Географія світових природних ресурсів. Мінеральні ресурси. Земельні ресурси. Лісові ресурси. Водні ресурси. Природні ресурси. Світового океану. Ресурсозабезпеченість.

Географія промисловості світу. Структура промисловості. Світова паливно-енергетична система. Географія вугільної промисловості. Географія нафтової промисловості. Географія газової промисловості. Електроенергетика світу. Чорна металургія та основні райони її розвитку і розміщення. Кольорова металургія та основні райони її розвитку і розміщення. Машинобудування, його структура та географія основних галузей. Хімічна промисловість.

Глобальні проблеми людства. Виникнення глобальних проблем людства. Найважливіші проблеми сучасності. Демографічна проблема. Екологічна проблема. Енергетична проблема. Продовольча проблема. Проблема війни і миру. Проблема освоєння ресурсів океану та способи їх вирішення.

3. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ВІДПОВІДЕЙ ВСТУПНИКІВ

Фахове вступне випробування відбувається у письмовій формі на основі білетів. Білет складається з трьох питань.

Відповіді абітурієнтів оцінюються за 100-бальною шкалою за кожне з завдань відповідно до критеріїв, наведений у розміщеній нижче таблиці. Загальна оцінка дорівнює середній арифметичній оцінок за відповіді на всі завдання білету.

Мінімальний середній бал підсумкової оцінки, що дозволяє брати участь у конкурсі – 60 балів.

Оцінювання відповідності вступників відбувається на підставі таких критеріїв:

- правильність відповідей;
- системність мислення;
- чіткість відповіді на запитання;
- ступінь усвідомлення матеріалу;
- розуміння основних теоретичних положень;
- володіння науковою термінологією;

- рівень аналітичної культури;
- самостійність міркувань, наявність власних суджень;
- вміння логічно викладати свої думки;
- вміння користуватися засвоєними теоретичними знаннями.

Бал за відповідь	Критерії оцінювання відповіді вступника
100-90 балів	Вступник виявляє міцні, системні й глибокі знання з географії, усвідомлено використовує їх у стандартних та нестандартних ситуаціях, демонструє досконале знання і розуміння основних теоретичних положень, володіє науковою географічною термінологією, самостійно аналізує та оцінює географічні явища, виявляє і обґрунтовує причинно-наслідкові зв'язки, робить самостійні обґрунтовані висновки, виявляє вміння логічно викладати свої думки.
89-74 балів	Вступник самостійно відтворює навчальний матеріал, виявляє знання і розуміння основних теоретичних положень, допускає незначні помилки під час пояснення окремих географічних явищ та у формулюванні наукових термінів, встановлює причинно-наслідкові зв'язки, самостійно аналізує та оцінює географічні явища, застосовує знання у стандартних ситуаціях, робить самостійні, але недостатньо чіткі висновки, виправляє власні помилки, виявляє вміння логічно викладати свої думки.
73-60	Вступник самостійно, але неповно відтворює навчальний матеріал, виявляє недостатній рівень знань й розуміння основних положень географії, допускає помилки під час пояснення окремих географічних явищ та у формулюванні наукових географічних термінів, з допомогою викладача оцінює географічні процеси і явища, застосовує знання у стандартних ситуаціях, робить не чіткі висновки, частково дотримується логіки під час викладення своєї думки.
59-0 балів	Вступник виявляє поверхові знання й розуміння основних положень географії, відтворює лише окремі фрагменти, називає лише розрізнені факти, дає відповідь у формі висловлювання; допускає суттєві помилки під час пояснення географічних процесів і явищ та у формулюванні наукових географічних термінів, оперує лише загальними фразами, не виявляє вміння логічно викладати свої думки, необхідні практичні навички не сформовані.

4. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Безуглий В.В. Географія: підр. для 11 кл. – К.: «Генеза», 2019. – 280 с.
2. Безуглий В.В. Географія (рівень стандарту): підр. для 10 кл. – К.: «Генеза», 2018. – 180 с.
3. Бойко В.М. Географія: підр. для 8 кл. – Кам'янець-Подільський, Абетка, 2016. – 296 с.
4. Гільберг Т.Г. Географія: підр. 9 кл. – К.: Оріон, 2017. – 288 с.
5. Економічна і соціальна географія світу: підр. для 10 кл. / за ред. Б.П. Яценка. – К.: Артк, 2017. – 279 с.
6. Кіровоградська область. Географічний атлас: Моя мала Батьківщина / ред. кол.: А.І. Кривульченко. – К.: Мапа, 2012. – 32 с.
7. Коберник С.Г., Коваленко Р.Р. Географія материків і океанів: підр. для 7 кл. – К.: Грамота, 2015. – 285 с.
8. Коберник С.Г., Коваленко Р.Р. Географія: довідник для абітурієнтів та школярів.

Повний курс підготовки до вступу у ВНЗ (схвалено МОН України). – К.: 2013. – 656 с.

9. Кобернік С.Г., Коваленко Р.Р. Географія: підр. для 6 кл. – К.: Вид-во «Абетка», 2014. – 260 с.
10. Національний атлас України. – К.: ДНВП, «Картографія», 2007. – 440 с.

“Погоджено”

Заступник голови фахової атестаційної комісії природничого факультету зі спеціальності 014 Середня освіта (Географія)

Старший викладач Зарубіна А.В.